

УДК 811.133.1:130.1

РОЛЬ ХАРАКТЕРУ В СТАНОВЛЕННІ АКСІОЛОГІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЛЮДИНИ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОГО ДИТЯЧОГО МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ТЕКСТУ "LES AVENTURES DE PETIT OURS BRUN")

Мостова Н. А.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглянуто взаємозв'язок між характером людини і становленням її аксіологічної картини світу, зокрема обґрунтовано роль дитячого мультиплікаційного тексту як комплексу лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів у формуванні моральної особистості. Дослідження проведено з погляду ведичного вчення про людину і світ.

Ключові слова: Веди, характер, аксіологічна картина світу, мультиплікаційний текст, образ-програма.

Мостовая Н. А. Роль характера в становлении аксиологической картины мира человека (на материале французского мультипликационного текста "Les aventures de Petit Ours Brun"). В статье рассмотрена взаимосвязь между характером человека и становлением его аксиологической картины мира, в частности обоснована роль детского мультипликационного текста как комплекса лингвистических и экстралингвистических средств в формировании моральной личности. Исследование проведено с точки зрения ведического учения о человеке и мире.

Ключевые слова: Веды, характер, аксиологическая картина мира, мультипликационный текст, образ-программа.

Mostova N. A. The Role of Character in Forming the Axiological Picture of a Person's World (based on the material from the French children animated text "Les aventures de Petit Ours Brun"). It's worth mentioning that the definition of the character by modern psychology limits our knowledge about a person since it doesn't take into consideration the spiritual components that is spirit and soul. Vēdy, a spiritual book of humanity, considers the character as one of the functions of a subtle intellectual body, preserving the exhaustive information about a person which a physical body passes away. It means that a human being is born with the already formed sort of character, the traits of which are displayed during the process of their establishing and are identical to moral values or anti values, that is, an axiological picture of a person's world. Moreover, character directly influences the formation of a person's world outlook that gradually forms into a certain axiological perception of the world, i.e., a limited set of positive/negative image-program, which is enriched by a speaker starting the process of communicative activity strengthening a certain features of character, the assessment of a phenomenon or an event. The suggested by us term "image-program" defined positive/negative experience gained by a person caused of a strong emotional impact of a certain piece of information. Consequently, an energetic clot is formed on a subconscious level influencing the further development of the events during a person's life. The French animated text "Les aventures de Petit Ours Brun" influences building up the axiological picture of a speaker's world. Such axiological positions of the above mentioned series as responsibility, respect, love are actualized according to structural – and- semantical and cultural peculiarities.

Key words: Veda, character, axiological picture of the world, animated text, image program.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ведична філософія додає нових знань до загальновідомої інформації про людину, а саме про її характер [1], ведичне трактування якого кардинально розширює розуміння людини і особливостей її менталітету з огляду на те, що характер слугує фактично сформованою інформаційною матрицею з величезним об'ємом пам'яті, тотожною аксіологічній картині світу людини. Змінити цю інформацію або відкоригувати її під силу лише художньому тексту, зокрема дитячому, завдяки наявній в ньому системі образів-програм [2, 114], оформлених відповідними лінгвостилістичними засобами,

© Мостова Н. А. Роль характеру в становленні аксіологічної картини світу людини (на матеріалі французького дитячого мультиплікаційного тексту "Les aventures de petit ours brun")

що вибудовують необхідне емоційне й експресивне тло, забезпечуючи сприймання й розуміння тексту адресатом. Отже, дослідження ролі дитячого мультиплікаційного тексту у формуванні фрагментів аксіологічної картини світу стає нагальним завданням, оскільки художній текст є найбільш дієвим інструментом пробудження совісті й розширення свідомості людини, тобто сприяє становленню її особистості і водночас протидіє глибинній духовній кризі суспільства [3, 179].

Актуальність дослідження полягає в тому, що роль характеру вивчається із залученням знань ведичної філософії, письмові тексти якої – Веди – слугують найбільш авторитетним джерелом, достеменність котрого підтверджується емпіричним досвідом. У статті розкривається глибинний механізм сприймання інформації людиною, аргумен-

тується значуща роль дитячого мультиплікаційного тексту у формуванні моральності особистості мовця. **Мету** нашого наукового пошуку становить обґрунтування провідної ролі характеру – складової тонкого тіла людини – у формуванні її аксіологічної картини світу за допомогою образів-програм, наявних у канві мультиплікаційного тексту.

Поставлена мета обумовила вирішення таких **завдань**:

- розкрити поняття характеру з погляду ведичних знань про людину;
- уточнити зміст термінопоняття *аксіологічна картина світу*;
- виявити взаємозв'язок між рисами характеру людини та її аксіологічною картиною світу;
- з'ясувати функції мультиплікаційного тексту у формуванні аксіологічної картини світу адресата;
- виокремити аксіологічні позиції мультиплікаційного фільму й схарактеризувати лінгвістичні та екстралінгвістичні засоби їх формування.

Матеріалом дослідження слугує французький мультиплікаційний фільм « Les aventures de Petit Ours Brun ». Вибір матеріалу обумовлений аксіологічною спрямованістю та яскраво вираженим лінгвокультурологічним забарвленням тексту мультфільму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях аксіологічна картина світу досягається крізь призму культурної картини світу [4; 5; 6]. Обидва термінопоняття тлумачаться як синонімічні. Проте, на нашу думку, між ними існує суттєва відмінність, оскільки культура виступає матеріальним інструментом формування фрагментів аксіологічної картини світу. Наприклад, у ведичній традиції така чеснота, як смиренність, досягається співанням мантр, медитацією, а у ведичній слов'янській – вишивкою сакральних символів. І той, і той продукт культури заслуговує на увагу, має своїх шанувальників, але наразі важливий результат – сформована якість характеру, яка водночас є фрагментом аксіологічної картини світу. Разом із тим цінність визначається як мета, що орієнтує людину в її діяльності, детермінуючи норми її поведінки [7]. Вважаємо таку дефініцію неповною, оскільки лишаться незрозумілими параметри вибору, за якими те чи те поняття варто визнавати за цінність. Так, людина або держава може поставити за мету захопити статки інших або територію суверенної держави, і поставлена мета визначить певну комунікативну – як вербальну, так і фізичну – поведінку соціальної спільноти. У наш час яскравим прикладом реалізації такої мети є анексія Криму Російською федерацією. Ця подія має проявлений характер, а на духовному рівні відбулося порушення закону Всесвіту – цінності, зафіксованої Ведами, згідно з якими «кожна людина повинна користуватися тільки тим, що необхідно і виділено як його частка, і не зазіхати ні на що інше, добре розуміючи кому (Творцеві Всесвіту) все належить [8, 19]. Також, на жаль, немає чіткого критерію, за яким у сучасних дослідженнях визначається цінність, що призводить до плутанини цього поняття з його результатами [9]. Так, наприклад, успіх не може бути цінністю, оскільки зазвичай –

це результат позитивної діяльності, що вимагає від людини вольових зусиль і професійної компетенції. Для морального і фізичного здоров'я особистості й суспільства важливо, щоб цінність співвідносилася з основним призначенням людини – усвідомити те, що вона душа, а не лише фізичне тіло.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує суттєва відмінність між традиційним і ведичним розумінням характеру людини та його обумовлювальним впливом на фізичну й мовленнєву поведінку індивідуума. У перекладі з давньогрецької мови слово «характер» означає «карбівка», «печатка». Із часом його значення змінювалося і почало тлумачитися як «риси», «прикмета», «ознака», «особливість» [10]. Традиційно в мовленні це слово вживається разом із прикметниками з позитивною або негативною конотацією для оцінки діяльності людини, форм поведінки, що розкривають її особистість та індивідуальну картину світу. Саме мовлення людини, її дії і вчинки найяскравіше виявляють її характер. Сучасні психологи вважають, що риси характеру не успадковуються і не є природженими, незмінними властивостями особистості, а формуються і розвиваються під впливом навколишнього середовища, життєвого досвіду людини, її виховання. [10]. Саме тому в культурній спадщині кожного народу існують прислів'я про важливу роль виховання у формуванні характеру, а родина й виховання як фундамент становлення моральної особистості є провідною темою творів багатьох вітчизняних і зарубіжних письменників.

Варто зазначити, що сучасне розуміння характеру є лише частково правильним, оскільки воно не враховує духовну складову людини, її дух і душу [10; 11], а неповні знання й розуміння сутності речей, фактів, явищ, призводять до помилкової оцінки їхньої ролі у формуванні й розвитку як окремої людини, так і суспільства загалом. Згідно з Ведами – першою письмовою пам'яткою людства епохи Калі Юга, унікальним джерелом мудрості й знань про світ і людину – характер людини є однією із функцій тонкого тіла ума, яке не помирає із смертю фізичного тіла, а разом із душею переходить у нове тіло [1], а отже, слугує надійною інформаційною базою, що записує абсолютно всі вчинки й думки людини. Тонке тіло ума перебуває не тільки всередині фізичного тіла, але й розповсюджується назовні [1, 15]. Його можна порівняти з насінною, яка містить повну інформацію про рослину, до якої належить. Так само і в характері людини від народження закладені всі відомості про її психічні особливості, однак вони проявляються поступово у процесі її підросання. Становлення характеру особистості схоже на розкриття пелюстків квітки. Батьки і вихователі можуть лише вплинути на цей процес, стимулюючи прояв позитивних рис характеру (смиренність, доброта, правдивість) і не підживлюючи негативні (зздрість, насильство, жадібність). У цьому разі, безперечно, дитина виросте моральною особою, але це не означає, що її характер дуже зміниться. Його прояви можуть бути досить різноманітними, оскільки ум містить великий масив інформації. Існують проявлені й не проявлені риси характеру, на реалізацію яких можуть вплинути і виховання,

і навчання, основна мета яких мала б полягати в послідовному розкритті характеру людини в позитивному напрямі, а не в наповненні її ума новими гігабайтами не завжди корисної інформації.

Про особливості характеру новонародженої дитини у дохристиянську добу батьки дізнавалися під час наречення іменем – родильного обряду, на якому волхв у процесі духовної вправи допомагав батькам віднайти ім'я, з яким душа їхньої дитини прийшла у світ яви. Здебільшого старослов'янські імена мають дві семи, що надають код доступу до розуміння суті імені й особливостей характеру дитини. Наприклад, чоловіче ім'я Боримир означає «боротися за мир, бути миротворцем». Воно інформує про те, що дитина належить до варни воїнів [12, 144] і у майбутньому в ній активізуються відповідні риси характеру. Тому мудрим і свідомим батькам бажано було б вибудувати відповідну стратегію виховання свого сина із самого дитинства.

Бхагавад-гіта описує двадцять шість важливих рис характеру [11]: безстрашність, чистота свідомості, розвиток духовного знання, благодійність, самовладання, здійснення жертвоприношень, вивчення «Вед», здійснення аскез, простота, ненасильство, правдивість, відсутність гніву, самовідречення, умиротворення, відсутність прагнення шукати недоліки в інших, співчуття до всіх живих істот, відсутність жадібності, доброта, смиренність, рішучість, цілеспрямованість, всепрощення, стійкість, чистота, відсутність заздрості, скромність. Згідно з духовними знаннями розвиток саме цих рис сприяє становленню моральної особистості, яка живе у добродіяхності. Людські якості безпосередньо пов'язані із законами моральності, тотожними законам фізики. Кожна риса є законом і несе у собі певні причини й наслідки [1]. Наприклад, правдивість є найпершою та найголовнішою рисою характеру в нашу епоху Калі Юга (ніч Сварога), що, за ведичною класифікацією, є епохою невігластва. Правдивість очищує свідомість, тонке тіло людини, а тому надає їй можливість мати щасливу долю [1, 18–19].

Стан тонкого тіла ума людини, що перебуває навколо її душі, безпосередньо впливає на сприйняття людиною оточення, будь-якого усного чи письмового тексту, на оцінку нею тієї чи тієї події, на її ставлення до фактів і явищ. Ум містить всі негативні прояви характеру особистості (наприклад, заздрість, пихатість, насильство, агресію). Людина дивиться на світ очима душі, але крізь призму тонкого тіла ума, яке, у разі її поганого вчинку, забруднюється, і тоді вона сприймає світ по-іншому [1], а її мовлення, відповідно, характеризується вживанням лексики здебільшого з негативною, песимістичною конотацією. Таким чином, стає зрозумілим, чому один і той самий твір мистецтва по-різному сприймається й інтерпретується мовцями.

Риси характеру тотожні моральним цінностям або антицінностям мовця, тобто його аксіологічній картині світу. Можна стверджувати, що в людині однаковою мірою наявні як позитивні, так і негативні прояви характеру. Це немовби два боки однієї медалі: повага $\neq$ зневага, доброзичливість $\neq$ ворожість, працелюбність $\neq$ лінощі. Відсутність одного з

компонентів бінарної опозиції унеможливорює існування другого. Так, усвідомити повагу людина спроможна лише тоді, коли вона відчувала зневагу. Емоційний стан людини характеризується коливаннями внутрішнього маятника від плюса (позитивна риса характеру) до мінуса (негативна риса характеру) [13, 49–51]. Інтенсивність руху маятника залежить від домінування позитивної чи негативної інформації (певної сукупності думок), яка, у свою чергу, формує енергію творення або деструкції. Наприклад, якщо людина відчуває заздрість до матеріальних благ своїх ближніх, її маятник сильніше розгойдується ліворуч, коли вона доброзичлива – праворуч. Таким чином, в ідеальному варіанті, добро, повага, доброзичливість мають бути гармонійно збалансовані злом, зневагою, заздрістю. Синхронне існування полярних рис характеру обумовлюється принципами творення світу, лінгвістичне підтвердження якого нам надає лексичний аналіз санскритських слів «Рама» і «Мара». Перше позначає одне з імен Вішну, творця Всесвіту, а друге – смерть. Загальновідомо, що Творець (Рама) уособлює життя, а його протилежністю є смерть (Мара). Невипадково обидва слова містять ці важливі складові земного буття людини. Якщо у слові «Рама» поміняти склади місцями, то отримуємо його протилежність «Мара». За умови, що людина врівноважує свій внутрішній емоційний маятник, вона перебуває на власній стрічці життя [14].

Таким чином, характер людини є інформаційною матрицею з великим об'ємом пам'яті. Він безпосередньо впливає на формування її світогляду, що поступово вибудовується у певну аксіологічну картину світу, котра складається з обмеженого набору образів-програм із позитивною або негативною домінантою, що поповнюються мовцем у процесі мовленнєвої діяльності (безпосереднє спілкування, перегляд відеопродукції, читання різножанрової літератури), закріплюючи певну рису характеру, оцінку явища і події. Термін образ-програма запропонований нами для позначення фіксації підсвідомістю людини певного позитивного/негативного досвіду в сильній образно-емоційній формі, унаслідок чого формується певний енергетичний згусток, який впливає на розгортання подій в житті людини в тому чи тому ракурсі. Якщо в характері дитини домінує така риса, як гординя, то дорослим потрібно докласти зусиль, щоб за допомогою експресивно-емоційних мовленнєвих інструментів (вірші, мультфільми, казки, оповідання) сформувати образ-програму «слухняність», основною складовою якої є повага до старших. Прикладом придатного для цієї мети дитячого тексту може слугувати слов'янська казка «Гуси-лебеді», яка у метафоричній формі оповідає про важливість поваги дітей до батьків і необхідність бути відповідальним за власні вчинки. У канві тексту ця тема чітко висвітлена на прикладі дівчинки, яка, унаслідок своєї необачливості й неслухняності, не вберегла свого маленького братика від небезпеки. Упродовж пошуків малюка і його повернення додому дівчинка долає найрізноманітніші перешкоди, що допомагають усвідомити їй важливий закон обміну енергіями, який полягає у

тому, що потрібно не тільки щось брати, але й уміти віддавати.

– Яблоня-матушка, спрячь меня, пожалуйста!

– Съешь мое лесное яблочко!

Девочка поскорее яблочко съела. Яблоня засло-нила ее веточками, прикрыла листиками, гуси мимо пролетели [15].

Аксіологічна картина особистості мовця містить обмежену кількість фрагментів, кожен з яких тотожний певній цінності або антицінності, навколо якої вибудовується система думок, тверджень, стереотипів залежно від особливостей індивіда. Найбільш дієвим інструментом формування нових або закріплення наявних позитивних образів-програм особистості слугує художній текст, оскільки він презентує множинність моделей єдиного, але багато-проявного Всесвіту крізь систему художніх образів на емоційно-насиченому тлі, що утворюється системо-мо мовних одиниць на фонетичному, лексичному і синтаксичному рівнях.

На прикладі французького мультиплікаційного тексту “Les aventures de Petit Ours Brun”, а саме серії “Petit Ours Brun fait de scrêpes” [16] пропонуємо розглянути, яким чином поданий текст сприяє формуванню позитивних рис характеру дитини, а отже, вибудовує її моральну аксіологічну картину світу. Аксіологічними позиціями названої серії французького мультфільму слугують: 1) відповідальність, що реалізується в тому, щоб: а) завершити розпочату справу з позитивним результатом; б) проявити терпіння і врівноваженість у виконанні нової справи; 2) повага, що актуалізується у визнанні авторитету дорослих; 3) любов. Мовленнєвим засобом вираження відповідальності слугує репліка-підтримка тата, що складається із серії простих стверджувальних речень, котрі створюють своєрідний алгоритм поступового досягнення запланованої мети.

Petit Ours Brun: On arrivera jamais (1) à faire de belles crêpes.

Papa Ours: Mais si, Petit Ours. Il ne faut pas se décourager. Tu vas voir. On va y arriver (2).

Повтор дієслова *arriver* у наведеній діалогічній єдності має прагматичну функцію, тобто допомагає переконати співрозмовника в позитивному результаті розпочатої справи, оскільки мовець використовує мовленнєвий інструмент свого співрозмовника, що гарантує донесення до нього повідомлення і слугує ефективним засобом залучення до комунікативних інтенцій мовця. До речі, прийом приєднання до мовлення співбесідника широко використовується у нейролінгвістичному програмуванні з метою маніпуляції свідомістю адресата. Тато наче повертає Бурому Ведмедика репліку (1), але у стверджувальній формі (2). Мелодика голосу тата має спокійну, врівноважену й доброзичливу конотацію, що сприяє лексичній актуалізації змісту повідомлення.

Така цінність, як повага, актуалізується у канві серії мультфільму не за допомогою мовленнєвих засобів виразності, а через зображення еталону поведінки дорослого за певних обставин. Так, діяльність батька, спрямована на приготування млинців, може слугувати гідним прикладом для наслідування у схожих ситуаціях – навчитися робити нову справу

якомога якісніше, бути спокійним і врівноваженим. Всі його рухи плавні, логічні й послідовні, а міміка й жести – доброзичливі.

Така аксіологічна позиція, як любов, актуалізується у зазначеному мультиплікаційному тексті імпліцитно за допомогою відповідної інтонації, міміки, жестів. Останню репліку діалогу (1) тато промовляє з лагідною, м'якою, ніжною мелодикою голосу, дивлячись в очі мамі. Складається враження, що він освідчується мамі в коханні. Мелодика голосу Бурого Ведмедика, його темп мовлення передає надзвичайно радісний, емоційно-збуджений нервовий стан малюка, що співвідноситься з його фізичною поведінкою.

Petit Ours: Regarde, maman. On t'a préparé des crêpes. Elles sont belles.

Papa Ours: Elles sont aussi bonnes que belles (1).

Реакція мамі на приготовлену страву (“*Oui, mon (1) Petit Ours*”) лаконічно, але не втрачаючи експресивності, передає любов мамі до свого малюка завдяки відповідній мелодії її голосу, вживанню присвійного прикметника (1), адже у людини завжди виникає підсвідоме бажання привласнити щось або когось як найвищий прояв її егоїзму, а також афективного ставлення до предмета, явища, істоти.

До немовленнєвих засобів актуалізації любові належать: 1) творча й нетипова за інших обставин діяльність, спрямована на виконання певних дій для того, щоб вплинути на емоційну сферу співрозмовника, а саме мамі, коли вона побачить приготовані татом і ведмедиком млинці; 2) міміка ведмедика: його очі широко відкриті, випромінюють щастя, коли він біжить до мамі із спеченими млинцями, щоб вона дала оцінку зусиллям Бурого Ведмедика і свого чоловіка; 3) обійми тата, мамі й Бурого Ведмедика у кінцевому епізоді серії.

Важливим підґрунтям для актуалізації зазначених аксіологічних цінностей слугує лінгвокультурологічний компонент мультфільму, представлений традиційною французькою кулінарною стравою – млинцями. Рецепт їх приготування суттєво відрізняється від українського. Ця страва має символічне значення, презентуючи на столі елемент сонця, оскільки за формою і кольором вона нагадує сонце. До речі, у зав'язці мультфільму виражальними засобами малюнка робиться акцент саме на сонці. Коло – форма, яку має млинець, – може також символізувати єдність, адже люди, котрі стають у коло, об'єднані спільною метою. Останній епізод мультфільму, в якому обіймаються тато, мама і дитина, нагадує коло, а їхні сяючі обличчя перетворюють його на сонце. Отже, символ сонця у цій серії мультфільму слугує засобом когезії, поєднуючи зав'язку дії з розв'язкою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлений авторський доробок уточнює зміст таких термінопонять, як *характер* людини та *аксіологічна картина світу* з погляду ведичної філософії, згідно з положеннями якої складова тонкого тіла людини перебуває у тісному взаємозв'язку з її ціннісними орієнтаціями. Аксіологічну картину світу розглянуто як сукупність образів-програм, сформованих унаслідок емоційного відбитку на сві-

домості й підсвідомості людини певної інформації або події. У статті з'ясовано роль дитячого мультиплікаційного тексту у формуванні аксіологічних установок адресата, що полягає у прагматичному впливі на реципієнта через образи-програми, реалізовані на емоційно-експресивному тлі й оформлені згідно із структурно-семантичними особливостями цього типу тексту. Визначено, що в мультиплікаційному тексті смисли образів-програм як фрагменти аксіологічної картини світу розгортаються синхронно на мовленнєвому й позамовленнєвому рівнях (жести і міміка співвідносяться з їхнім мовленнєвим і графічним оформленням). У такий спосіб інформація дублюється, створюючи гіперболізовану ек-

спресивність й емоційність мультиплікаційного повідомлення, яке безпосередньо формує ментальність і когнітивний багаж адресата.

Проведена лінгвістична розвідка відкриває широкі перспективи для подальших досліджень аксіологічної картини світу певної національної спільноти, лінгвокультури крізь призму ведичних знань в діахронічному, синхронічному й порівняльному планах. Результати таких пошуків гіпотетично можуть пояснити тенденції розвитку суспільства, його пріоритети в певний історичний проміжок, а також скорегувати й цілеспрямувати його еволюцію, максимально зменшити негативні прояви людської поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Торсунов О. Г. Сила характера – ваш успех / О. Г. Торсунов. – К. : VedaPress, 2003. – 240 с.
2. Мостова Н. А. Мультиплікаційний фільм як інструмент формування абсолютних цінностей людини: лінгвістичні та екстралінгвістичні засоби (на матеріалі французького мультфільму "Les aventures de Petit Ours Brun") / Н. А. Мостова // Нова філологія. – 2014. – Вип. 60. – С. 113–119.
3. Мостова Н. А. Лінгвокогнітивні й лінгвокультурологічні особливості сакральних текстів (на матеріалі санскритських мантр, ведичних українських, французьких молитов) / Н. А. Мостова // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. – 2014. – № 5 (282). – С. 175–180.
4. Андреева И. В. Ценностная картина мира как лингвистическая и философская категория / И. В. Андреева // Аналитика культурологии. – 2006. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru>.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология. Учебное пособие / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 183 с.
6. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта, 2010. – 288 с.
7. Георгиева О. Н. Ценности и «антиценности» французской и русской лингвокультур как базовые единицы аксиологической картины мира, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psibook.com>
8. Бхактиведанта Свами Прабхупада А. Ч. Шри Ишопанишад / А. Ч. Бхактиведанта Свами Прабхупада; пер. с англ. – М. : The Bhaktivedanta Book Trust, 2013. – 176 с.
9. Ваничкина А. С. Формирование аксиологической картины мира при обучении профессиональному иноязычному дискурсу / А. С. Ваничкина // Мир науки. – 2014. – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mir-nauki.com>.
10. Лекция по психологии: «Понятие о характере» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.glazavezde.ru>.
11. Великая беседа Шукрадевы и Вьясадевы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bhagavatgita>.
12. Куровский В. В. Кармическое исцеление души и тела / В. В. Куровский, Л. В. Куровская. – Каменец-Подольский : ЧП Буйницкий А. А., 2007. – 276 с.
13. Норбеков М. С. Работа над собой / М. С. Норбеков. – М. : АСТ, 2006. – 186 с.
14. Філотович О. В. Живе слово творить життя / О. В. Філотович. – К. : Українська академія наук ; Фенікс, 2005. – 232 с.
15. Гуси-лебеди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hvatakin.ru/skazka/163>.
16. Petit Ours Brun fait de scrêpes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=ICdFjm9cLEQ>.